

Rade Krstič: *Um in telo*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002.

Na moji pisalni mizi in nočni omarici sta se ob istem času znašli dve knjigi z zelo podobnima naslovnicama, na obeh je namreč zabrisana podoba človeške glave. Dekliškem obrazu na platnicah Krstičeve pesniške zbirke zakriva oči in čelo nekakšna meglica; v oblake zavito golo zatilje, za katerega se zdi, da pripada moškemu, pa vabi k branju knjige o kognitivni poetiki. Njen avtor Peter Stockwell v uvodu pravi, da so kognitivne znanosti odpravile znamenito distinkcijo med umom in telesom, to pa zato, ker so načini, kako mislimo in se izražamo, tesno povezani z biološkimi okoliščinami. To, da se nahajamo v telesih, menda zelo vpliva na naše jezike. Naslov Krstičeve nove pesniške zbirke (če sem prav štela, je že deveta), je zanimiv, ker bi ga bilo mogoče povezati z različnimi filozofskimi nauki, vendar se mi po prebiranju pesmi zdi, da je Krstičeva tiha predpostavka staro prepričanje o ločenosti telesa in uma ter da ga zanimata predvsem stanje ali kvaliteta uma.

Zbirka *Um in telo* je sestavljena iz sedmih, po vsebini in obsegu zelo različnih ciklov. Naslovno temo, torej razmišljanje o odnosu med telesom in umom, je mogoče prepoznati v dveh. Snov in navdih za cikel *Bhišmadevovo preminutje* je Krstič našel v zgodbi, ki jo opisuje veliki indijski ep *Mahabharata*, povzema pa *Šrimad-Bhagavatam*. Nastanek te knjige so založniki slovenskega prevoda (Skupnost za zavest Krišne) pojasnili takole: "Ko je Vyasadeva napisal *Vede*, je njihovo bistvo podal v aforizmih pod naslovom *Vedanta-sutre*. *Šrimad-Bhagavatam (Bhagavata Purana)* je Vyasadevov komentar njegovih lastnih *Vedanta-suter*." Bhišma je bil skupni prednik Kurujev in Pandujev, spoštovali so ga člani obeh družin, čeprav se je v boju za oblast postavil na stran Kurujev, ki v epu nastopajo v vlogi negativcev. V bitki na Kurukšetri blizu Delhija je bil smrtno ranjen, ker pa je bil velik častilec boga Krišne, ga je ta, še malo prej njegov nasprotnik v boju, počastil z obiskom. Poklonili so se mu tudi zmagovalci Panduji, vendar ne samo kot pogumnemu vojskovodji, ampak tudi kot plemenitemu voditelju in modrecu. Preden je Bhišma zavestno zapustil svoje telo, je novega kralja Judhištthira na željo Krišne poučil o osnovnih načelih različnih religioznih dolžnosti. Krstičev cikel je napisan v obliki nagovora umirajočemu Bhišmi. Lirski subjekt govori v ednini in množini, njegova perspektiva je zabrisana, zato se na trenutke zdi, da žaluje nekdo, ki stoji ob umirajočem, potem pa, da se velikemu bojevniku klanja nekdo, ki je o njegovih vrlinah poučen iz literature, recimo torej, da je naš sodobnik. Krstičeva interpretacija Bhišme je zelo podobna tisti, ki jo ponuja Skupnost za zavest Krišne: Bhišma je predstavljen kot idealni bhakta (predani sluga Vsevišnjega Gospoda), ki ves čas izpolnjuje Krišnovo voljo in natančno ve, "na koga je treba misliti / v trenutku prihajajoče smrti." Telo umira, toda um je osredotočen na Boga. Krstič v svojem ciklu ne izhaja iz alegoričnih razlag, ki v Bhišmi prepoznavajo človekov jaz, ampak ostaja pri dobesednem branju in Bhišmo predstavlja kot učitelja in zgled pravilnega delovanja. "Razodel si nam vse," pravi lirski subjekt, toda zdi se, da ga je najbolj prevzel način, kako Bhišma zapušča telo.

Telo in um sta ločena tudi v najdaljšem ciklu zbirke, v *Plašču vsevednosti*, vendar gre v njem za povsem drugačno vrsto ali naravnost uma. Popolnoma spremenjena sta tudi način in ton govora, ki bi ga lahko vsaj v nekaterih pesmih pripisali skupini pokroviteljskih profesorjev z medicinske fakultete. Drobcji posameznih pesmi namigujejo, da gre za preverjanje znanja, toda čeprav se kandidat trudi in obvlada strokovno spakedranščino, ocena ni višja kot šest. Znanstveni um je ovit v plašč vsevednosti, opira se na podatke in poskuse, secira organe, odkriva vzroke in posledice, ne zna pa v bolniku prepoznati kaj več od njegove bolezni. Preprosti nauk tega cikla je strnjen v naslednjih verzih: "Ljudje se bojijo zdravnika, / če jim pove, da gre za kakšno / vrsto, obliko ali način / prihajanja obolelega faktorja, / ki povzroča to ali ono stanje / v hipotetičnem organogramu / njihovih življenjskih funkcij." Um, ki je preveč racionalen, je popolnoma odtujen in človeka reducira na procese v njegovem telesu. Razočaranje nad zdravniškim poklicem je še večje zaradi spoznanja, da se "vseh ali vsega rešiti / preprosto ne da." Ne vem, ali ima ta cikel avtobiografsko ozadje (na zavihku ene od Krstičevih starejših zbirk namreč piše, da mu je veliko časa med drugimi vedami vzela medicina), vendar podatek o tem za razumevanje pesmi ni bistven. Tema o odtujenosti, ki spremlja strogo znanstveno naravnani um, je najbrž večna, toda zdi se mi, da me kot bralko poezije ne vznemirja tako močno, kot bi me v zdravniški halji ali na bolniški postelji. Bolj zanimivi se mi zdijo pesniški postopki; tako kot v prejšnjem ciklu so tudi v *Vsevednem plašču* uporabljene različne perspektive, spreminjajo pa se tudi ritem in načini govora (spraševanje, opisovanje, izpoved); to pušča vtis raztrganosti in napetosti, ki se dobro ujema z upesnjeno tematiko.

Preostali cikli v zbirki *Um in telo* z nosilno temo niso povezani, razen seveda v tem smislu, da pesmi nakazujejo stanje ali razpoloženje nekega duha. Lirski subjekt trpi zaradi samote, ugotavlja, da nima več ne energije ne besed, lotevata se ga obup in "groza zgolj ničā." Ta del zbirke je najbolj uglašen z angleškimi verzi, ki so kot moto zapisani na začetku knjige in v katerih pesnik ugotavlja, da nima ničesar več izjaviti, odstopiti in deliti. V pesmi z naslovom *Praznina* lirski subjekt zre v ogledalo in se približuje "življenju v ničū," ko je pred več kot sto leti to počel neki drugi pesnik, je ugotovil, da Stéphana Mallarméja ni več, da obstaja samo še sposobnost duhovnega Univerzuma, s katero se gleda in razvija skozi to, kar je bilo jaz. Je kaj novega pod soncem?

Prastaro vprašanje, o čem pisati, se pesnikom vedno znova zastavlja z vso ostrino, toda naj se zdi še tako usodno, ga nove generacije uspejo prej ali slej (zmeraj samo začasno) razrešiti. Rade Krstič je nekoč zapisal: "In vendar je še nekaj upanja." V prejšnji zbirki z naslovom *Filozofija umrlih* se je vživljal v štiri velike pesnike dvajsetega stoletja, v *Umu in telesu* je v ciklu *Bhišmadevovo preminutje* predstavil arhetip modreca, v *Vsevednem plašču* je na ogled postavil figuro znanstvenika; morda je preveč, če si želim, da bi mu bilo uspelo odkriti simbolno figuro, skozi katero bi me ne le nagovoril, ampak bi mi metaforično zamajal tla pod nogami.